

УДК 336.1:352

ПАРТИЦИПАТОРНИЙ БЮДЖЕТ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Ю. А. Глущенко,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглянуто теоретичні основи та практичні аспекти впровадження партиципаторного бюджету на місцевому рівні. Визначено, що розвиток громадянського суспільства стимулює наукову спільноту до пошуків нової методології соціального розвитку, що забезпечить ефективне управління змінами. Методологія партиципаторного бюджетування ("бюджет участі", "громадський бюджет") є формою прямої демократії та визначається як відкритий процес дискусії та ухвалення рішень. Упровадження партиципаторного бюджету в Україні за підтримки Фондації ПАУСІ націлено на встановлення зворотних зв'язків між владою і суспільством. За результатами дослідження обґрунтовано необхідність удосконалення питань формування бюджету шляхом формулювання пріоритетів бюджетної політики безпосередньо учасниками відкритого громадського бюджетного процесу, зокрема в контексті запровадження повноцінного середньострокового бюджетування.

Ключові слова: бюджетування, бюджетний процес, бюджетні слухання, бюджетні програми, глобалізація, громадськість, місцеві ініціативи, партиципаторний бюджет.

Y. A. Glushchenko,

*Ph.D in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Finance and Credit,
Poltava State Agrarian Academy*

PARTICIPATORY BUDGET AS AN INNOVATIVE MANAGEMENT TOOL AT THE LOCAL LEVEL

The article deals with the theoretical bases and practical aspects of the introduction of a participative budget at the local level. It is determined that the development of civil society, stimulates the scientific community to search for a new methodology of social development that will ensure effective management of change. Participatory budgeting methodology ("budget of participation", "public budget") is a form of direct democracy and is defined as an open process of discussion and decision-making. The introduction of a participatory budget in Ukraine, supported by the PAUCI Foundation, aims to establish a link between government and. The results of the study substantiated the need to improve budget formation issues by formulating budget policy priorities directly by the participants in the open public budget process, in particular in the context of the introduction of full-fledged medium-term budgeting.

Key words: budgeting, budget process, budget hearings, budget programs, globalization, public, local initiatives, party-level budget.

Ю. А. Глущенко,

*кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита,
Полтавская государственная аграрная академия*

ПАРТИЦИПАТОРНЫЙ БЮДЖЕТ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ИНСТРУМЕНТ УПРАВЛЕНИЯ НА МЕСТНОМ УРОВНЕ

В статье рассмотрены теоретические основы и практические аспекты внедрения партиципаторного бюджета на местном уровне. Определено, что развитие гражданского общества стимулирует научное сообщество к поискам новой методологии социального развития, обеспечивающее эффективное управление изменениями. Методология партиципаторного бюджетирования ("бюджет участия", "общественный бюджет") является формой прямой демократии и определяется как открытый процесс дискутирования и принятия решений. Внедрение партиципаторного бюджета в Украине при поддержке Фонда ПАУСИ нацелено на установление обратных связей между властью и обществом. По результатам исследования обоснована необходимость совершенствования вопросов формирования бюджета путем формулирования приоритетов бюджетной политики непосредственно участниками открытого общественного бюджетного процесса, в частности в контексте внедрения полноценного среднесрочного бюджетирования.

Ключевые слова: бюджетирование, бюджетный процесс, бюджетные слушания, бюджетные программы, глобализация, общественность, местные инициативы, партиципаторный бюджет.

Постановка проблеми. Однією з основних проблем розвитку демократії є відсторонення громадян від політичних процесів. У цьому контексті, як і в багатьох інших, громадянське суспільство стає важливим елементом демократичного процесу [9]. Воно надає громадянам разом із представниками політичних партій і лобі альтернативний спосіб доносити різні погляди та забезпечувати різні інтереси в процесі прийняття рішень.

Глобалізаційні процеси, що змінили світ наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., сприяли розширенню інформаційно-комунікаційного простору до планетарних масштабів, активізували діяльність людини, технологізували її життя, вплинули на крос-культурні взаємодії, змінили світоглядні орієнтації, систему цінностей й погляди людей на сенс людського існування.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженню питань партиципаторного бюджетування як важливої складової розвитку громадянського суспільства присвятили свої праці Ж.Белец [2], Н.Васильєва [3], Т.Кравченко [6], В.Писаренко [8] та інші науковці, розкриваючи історичні, теоретичні та деякі практичні аспекти цього питання.

Однак, ураховуючи багатоаспектність глобалізаційних процесів, можемо констатувати факт недостатнього вивчення українськими вченими питання партиципаторного бюджетування як феномену розвитку громадянського суспільства та його вплив на рівень забезпеченості громадян.

Саме тому **метою статті** є поглиблення дослідження питань партиципаторного бюджетування та розробка практичних рекомендацій щодо покращення діалогу між місцевою владою і громадськістю шляхом співпраці в плануванні та імплементації партиципаторних бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний світовий простір демонструє зростання ролі громадянського суспільства у прийнятті важливих державних та міжнародних рішень. Глобальні зміни, поява нових феноменів суспільної взаємодії стимулюють наукову спільноту до забезпечення ефективного управління змінами та розв'язання сучасних проблем суспільства.

У документі СМ/Рекомендація (2007) від 14 жовтня 2007 р. Комітетом Міністрів Ради Європи визначено, що “неурядові організації зробили життєво важливий внесок у розробку та реалізацію демократії та прав людини, зокрема шляхом підвищення поінформованості населення, участі

у громадському житті та забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади” [5].

Лідерами в рейтингу найглобалізованіших держав світу виступають Японія, США, Німеччина та інші учасники “великої сімки” [10]. При цьому Україна посідає 43-тє місце та є останньою з усіх країн Центральної та Східної Європи, що пояснюється насамперед уповільненням реформ у ключових секторах та політичною нестабільністю. Отже, розвиток глобального громадянського суспільства в Україні є важливим у становленні України як демократичної, правової, соціальної держави, процесі включення її у світову спільноту.

На засіданні Форуму з питань майбутнього демократії Ради Європи, проведеному в червні 2007 р. у Швеції, учасники закликали Конференцію міжнародних неурядових організацій Ради Європи підготувати Кодекс участі громадськості, який би охоплював такі питання, як механізми участі неурядових організацій у процесі прийняття рішень та залучення громадськості до державної політики.

Партиципаторний бюджет дає змогу безпосередньо жителям впливати на розподіл частини певного відсотка бюджетних коштів так, як вони вирішать.

Механізм участі громадськості в бюджетному процесі передбачає:

- участь у заходах, що проводяться місцевою радою, її комісіями та комітетами;
- надання письмових пропозицій і запитів щодо формування місцевого бюджету та використання бюджетних коштів;
- надсилання письмових запитів місцевим радам, їх виконавчим органам, місцевим фінансовим органам, розпорядникам бюджетних коштів;
- здійснення громадського моніторингу використання бюджетних коштів;
- участь в оцінюванні ефективності бюджетних програм;
- громадські бюджетні слухання (ст. 13) та місцеві ініціативи (ст. 9) [7].

Зарубіжна практика застосування окремими містами форм прямої демократії (прямої участі, демократії співучасті) вказує на рівномірний поділ публічних ресурсів, вищу якість життя, більше задоволення від отримання публічних послуг, прозорість і вірогідність органів державної влади, активнішу участь громадян (особливо соціальних маргіналів) у громадському житті.

Науковці (зокрема Ребекка Аберс, Джанпаоло Байоккі і Леонардо Авріцер) досліджували вплив партиципаторного бюджету на урядове асигнування грошей і розподіл ресурсів. Вони

зафіксували тенденцію до асигнування більшої кількості грошей в доти найменше фінансовані дільниці міста. Проте більшість пропозицій спиралася на урядові дані, які важко однозначно верифікувати.

Українські дослідники, зокрема Т.Кравченко, доводять, що впровадження цих інновацій в Україні є тривалим та складним процесом, оскільки фінансування відбувається за рахунок власних коштів місцевих бюджетів та інших залучених коштів (грантів, венчурних фондів тощо). При цьому існує незадовільний стан формування в державі таких напрямів, як формування інноваційної моделі розвитку територіальної громади та інституціонального розвитку муніципального консалтингу [6].

Про обмеженість учасників бюджету наголошує і В.Писаренко, зокрема він зазначає, що представники бізнесу поки що не є активними учасниками процесів розробки і затвердження партиципаторних бюджетів. Ця ситуація значно відрізняється від прийнятого ООН "Порядку денного на XXI століття", де, як правило, представлений і бізнес [8].

На думку Ж.Белец, запровадження інструментарію партиципаторного бюджетування в територіальній громаді гальмується певними проблемами: інституційною та "низовою" громадянською активністю; ступенем доступності та відкритості обраних проектів; наявністю довгострокових нереалізованих проектів у територіальній громаді; надійністю підрахунку голосів; процедурами, до перебігу яких складно внести зміни [1].

Н.Васильєва вважає, що в Україні розвиток громадянського суспільства та участь громадянськості в цьому процесі були формальною процедурою. І тому механізми впровадження демократії – це складні процеси, що вимагає обережності [3, с. 126].

Концепція та процедура розробки партиципаторного бюджету, як це часто буває з нестандартними політичними процесами, являють собою не тільки новий шлях до пошуку рішень складних питань, а й можливості громадян до їх прийняття.

Цей процес часто в психологічному і практичному сенсах отримує підтримку завдяки нинішньому процесу модернізації систем місцевого управління. Крім того, безперервно збільшується дефіцит фінансових ресурсів. У зв'язку з цим поглиблюється усвідомлення необхідності спільного розв'язання проблем.

Партиципаторний бюджет – демократичний процес дискусії та прийняття рішень, у якому ко-

жен житель населеного пункту вирішує, у який спосіб витратити частину муніципального бюджету [4].

Характерними рисами партиципаторного бюджету є:

- визначена частина бюджету міста;
- реалізація всіх запланованих завдань відбувається протягом року;
- подання пропозиції за встановленими вимогами тільки від свого імені, тобто від імені жителя міста;
- можливість визначати і голосувати за проекти (ідеї), реалізація яких задовольнить потреби всієї місцевої громади;
- реалізація інвестиційних проектів і проведення ремонтних робіт може відбуватися лише на територіях, якими місто має право розпоряджатися згідно з чинним законодавством;
- безпосередній контроль жителями міста його витрат.

Формування партиципаторного бюджету має відбуватися за умов:

1) наявності обсягу фінансових ресурсів і відповідності параметрів бюджету, що є предметом дискусії;

2) запровадження територіального формату, тобто процес має зачіпати не тільки рівень, скажімо, мікрорайону; у цей процес має бути включений також рівень міста (чи району) або, наприклад, район з обраною радою та певними повноваженнями щодо місцевої адміністрації;

3) постійного характеру;

4) участі громадськості в обговоренні бюджету в спеціально створених для цього рамках.

Етапами розробки та прийняття партиципаторного бюджету є: подання проектів, перевірка та відбір проектів, голосування, визначення завдань та реалізація (рис. 1).

Уперше прийняття партиципаторного бюджету відбулося в м. Порту-Алегрі (Бразилія) 1989 р. [12]. Партиципаторний бюджет Порту-Алегрі був заснований на вельми оригінальних і детально опрацьованих параметрах [14]:

– територіальний формат (мікрорайони і райони) і тематичний формат (збори, які займаються питаннями молоді, культури тощо відповідно до основної тематики діяльності муніципальної адміністрації);

– проведення відкритих для публіки зібрань за участю мера, яким передують фаза інтенсивних підготовчих автономних мікрозасідань і дискусій на рівні району з метою визначення пріоритетів, потреб і очікувань населення;

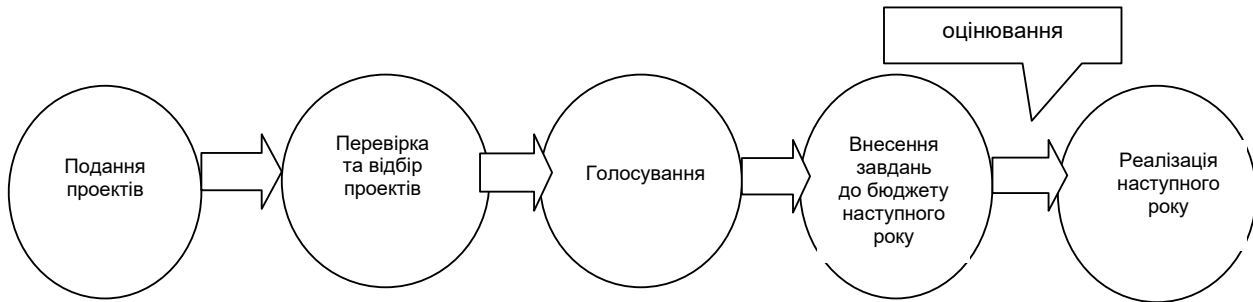

Рис. 1. Етапи розробки та прийняття партиципаторного бюджету

– структура складається з трьох рівнів: рівня мікрорайону (здебільшого має неформальний характер), районного та міського рівня;

– чіткі правила формування, які розробляються і модифікуються в рамках самого процесу громадянської участі в бюджетуванні;

– справедливий розподіл ресурсів з орієнтацією на найменш забезпечені мікрорайони з врахуванням формальних критеріїв, згідно з якими ці ресурси повинні виділятися;

– спрямування основної уваги на інвестування;

– дорадчий характер.

Протягом усього цього періоду населення брало участь в обговоренні та прийнятті рішень щодо розподілу приблизно 15% бюджету (інвестиції і пов'язана з ними діяльність). Рада з партиципаторного бюджетування також брала участь в обговоренні та впливала на ухвалення бюджету в цілому (капіталовкладення, податки, борги, заробітна плата муніципальних службовців). Присутність представників профспілок у названій раді стала позитивним фактором [13].

У результаті населення з більшою готовністю визнавало необхідність фінансових обмежень. Крім того, місто відновило інвестиційний потенціал, поліпшилися умови життя найбільш вразливої частини населення (ідеться про інфраструктуру, транспорт, охорону здоров'я, освіту та житлові умови).

Від часу виникнення в Південній Америці партиципаторний бюджет поширився на сотні міст світу – число місцевих спільнот, що користуються ним, перевищило 200. У деяких містах партиципаторний бюджет був запроваджений у школах, університетах і громадському будівництві. Механізми застосування партиципаторного бюджету, пристосовані до місцевого контексту, різняться між собою. Різняться також частки муніципальних бюджетів, відданих у розпорядження жителів.

В Європі проект підхопили деякі муніципалітети Франції, Італії, Німеччини, Іспанії та Вели-

кобританії, зокрема дільниці Берліна (Кройцберг) і Лондона (Ледівелл).

У Польщі вперше бюджет участі з'явився в 2011 р. З кожним роком їх ставало все більше, спостерігається стрімке зростання кількості міст, що запроваджують такий бюджет. Обсяги бюджетів участі в Польщі – від 40 тис. до 60 млн злотих, від 0,002 до 3,4% від загального бюджету міста [2].

Активність жителів у середньому становить від 2 до 40%. У Польщі відсутній закон про принципи партиципаторного бюджету, тому на сьогодні це є предметом дискусії. Всі проекти бюджету стосуються проблем повсякденного життя. У Варшаві весь бюджет розділено між мікрорайонами, тобто 18 мікрорайонів – 18 окремих бюджетів.

В Україні впровадження партиципаторного бюджету започатковано з 2015 р. за підтримки Фондації ПАУСІ в рамках Проекту “Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади” в чотирьох містах (Черкаси, Чернігів, Полтава та Луцьк).

Проект реалізується в рамках Польсько-Канадської Програми Підтримки демократії, співфінансованої з програми польської співпраці на користь розвитку Міністерства закордонних справ РП та канадського Міністерства закордонних справ, торгівлі та розвитку (DFATD).

Проектом передбачається, що:

– посадовці міської влади отримують детальну інформацію про концепцію бюджетів участі та переваги її запровадження;

– представники громадських організацій набувають практичних навичок модерування зустрічей з громадянами та впровадження соціальної діагностики партиципаторного бюджетування;

– учасники проекту протягом навчального візиту до Польщі вивчать досвід міст, які викорис-

товують практику партиципаторного бюджетування;

- міжсекторальна команда координуватиме процес зворотного зв'язку з громадою, аналізу пропозицій, їх пріоритизації, відбору та подання до міської влади;

- обрані жителями заявки будуть включені до місцевого бюджету.

Головними завданнями є:

- проведення вступних семінарів та визначення зв'язку між методологією бюджетів за завданнями та партиципаторного бюджету;

- навчання лідерів, упровадження соціальної діагностики відповідно до партиципаторної методології та стандартів проведення консультації;

- організація навчального візиту до Польщі, вивчення досвіду спільної роботи громадських активістів та місцевої влади у підготовці бюджетів;

- створення координаційної групи з числа представників громадськості та міської влади для започаткування та впровадження процесу партиципаторного бюджетування, популяризація цієї ідеї шляхом активного залучення мас-медіа;

- проведення глибокого дослідження проблем і потреб обраних міських громад шляхом обговорення на спеціальних зустрічах та форумах з використанням активних форм обговорення впровадження міської політики;

- визначення напрямів використання місцевих коштів за методологією партиципаторного бюджету, підготовка заявок для фінансування відповідно до потреб жителів;

- презентація заявок за ієрархією, розробка критеріїв оцінювання, відбір пропозицій;

- збирання пріоритетних заявок в єдину бюджетну пропозицію, затвердження місцевих бюджетів.

У всіх містах України, що беруть участь в експерименті, було розроблено та затверджено Положення про бюджет участі, бланки подання та аналіз проектів.

Жителі міста, за віком старші 16 років, створюють проект, який може стосуватися всього міста або районів чи торкатися проблем певної суспільної групи. Тематика проектів може бути дуже різноманітною: благоустрій громадського простору, ремонт вулиць, велоінфраструктура, реконструкція дитячих і спортивних майданчиків, проведення фестивалів, конкурсів, вирішення соціально значущих питань тощо.

Оформивши документ відповідним чином, автор проекту має зібрати 15 підписів на його підтримку і надіслати до відповідної ради у паперовому варіанті та у вигляді сканованого оригіналу документа.

Проект має: бути реалізований у межах одного календарного року, за участі органів місцевого самоврядування; відповідати чинному законодавству України; здійснюватися на землях, які належать на праві комунальної власності відповідній громаді; відповідати затвердженій містобудівній документації; реалізовуватися на засадах публічності. Крім того, проект не повинен: мати фрагментарний характер; суперечити діючим програмам міста; перевищувати витрати на утримання до вартості реалізації.

До пропозиції проекту обов'язково додається вартість її реалізації, відповідно до міського цінника, який затверджуватиметься рішенням сесії відповідної ради не пізніше ніж за 30 календарних днів до початку подання пропозицій проектів.

Формальна перевірка проекту та детальна верифікація проводиться членами експертної групи, яка визначає можливість включення проекту до бланку для голосування.

Найкращі проекти обираються громадянами міста шляхом голосування. Кожен житель може підтримати не більше однієї пропозиції загально-міського та трьох пропозицій районного характеру. Голосування проводиться в електронному вигляді на сайті відповідної ради та в пунктах для голосування.

Реалізуються тільки ті проекти, які набирають найбільшу кількість балів за рейтинговою системою.

Однак хоча методика запровадження та принципи роботи однакові в усіх містах, але в кожному місті бюджет реалізовується по-різному та різними інструментами.

Партиципаторний бюджет у Чернігові в 2016 р. становив 1% від власних доходів міста (4,8 млн грн); у Черкасах бюджет прийнято як міську цільову програму "Громадський бюджет", розраховану на 5 років (0,7% доходів 5 млн грн щорічно та 50 тис. грн додатково щорічно для популяризації проекту); у Луцьку Програму розробили на 3 роки та вирішили щорічно виділяти 500 тис. грн, до 50 тис. – на ініціативу, у Полтаві партиципаторний бюджет на 2017 р. становить не менше 0,1% від загального обсягу міського бюджету (рис. 2) [7].

Рис. 2. Схема розподілу партиципаторного бюджету м. Полтава

У 2016 р. на конкурс “Бюджет участі” м. Полтава було подано 57 проектів, з них 54 були допущені до голосування, серед яких соціально-профілактичний проект “У здоровому тілі – здоровий дух!” [11]. У рамках цього проекту вже організовано три великих заходи у дворах міста та встановлено шість турніків. Реалізацію цього проекту буде продовжено. На цьогорічний проект “Бюджет участі” полтавці подали 92 ідеї, що перевищує кількість поданих торік майже вдвічі. З них, великих проектів (до одного мільйона гривень) – 21 та малих (до 300 тис. грн) – 71 проект. Більшість проектів, що подають полтавці, – інфраструктурні. Найбільше проектів – понад 70 – стосуються благоустрою територій, будівництва та реконструкцій дитячих і спортивних майданчиків, зон сімейного відпочинку, скверів та парків.

У Чернігові під час розгляду проекту бюджету серед поточних витрат перемогло 13 проектів на загальну суму 2,437 млн грн. Серед них такі цікаві проекти, як проект зі створення інформаційно-культурного центру на житловому районі Масани; проект щодо благоустрою біля готелю “Брянський” на березі Десни, створення міського пляжу; проект “Чернігів у віках” – оформлення фасадів міста на історичну та іншу тематику.

Наразі в усіх містах триває робота над втіленням відповідних бюджетів, що має дискусійний характер.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що, незважаючи на початковий

етап упровадження бюджету в Україні та певні досягнуті позитивні результати, виникає потреба, пов’язана із розширенням реальної участі громадян у бюджетному процесі, що спонукає до такого.

Необхідно підвищити рівень технологічного забезпечення відкритості та прозорості бюджету учасників бюджетного процесу. Потрібні технології пошуку консенсусу різнорівневих учасників цього процесу.

Під час формування “бюджету участі” необхідно не тільки інформувати громадян про стан бюджету, а й давати можливість формулювати пріоритети бюджетної політики, створювати інституційні механізми врахування думки громадян вже на початкових стадіях бюджетного процесу.

Важливим є застосування середньострокового планування, повноцінне впровадження програмно-цільового методу, удосконалення бюджетного законодавства, зокрема бюджетної класифікації, розширення переліку бюджетних програм.

Урахування особливостей процесу бюджетування сприятиме досягненню належного рівня інформаційної відкритості бюджетної політики та формування стійких зворотних зв’язків між владою і суспільством.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у дослідженні особливостей формування бюджету участі в Україні в умовах децентралізації влади.

Список використаних джерел

1. Белец Ж. А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад [Електронний ресурс] / Ж. А. Белец // Теорія та практика держ. упр. і місцевого самоврядування. – 2016. – № 1. – Режим доступу : http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/19.pdf
2. Бюджет участі: історія і польський досвід [Електронний ресурс] / Платформа розвитку міст. – Режим доступу : <http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/141>
3. Васильєва Н. В. Залучення громадськості в українських містах (на прикладі бюджету участі) / Н. В. Васильєва // Публ. урядування. – 2016. – № 4 (5). – С. 123–131.
4. Вікіпедія: партиципаторний бюджет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>
5. Кодекс кращих практик участі громадськості в процесі прийняття рішень [Електронний ресурс] : ухвалений на Конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802e6ddb>
6. Кравченко Т. А. Інноваційні інструменти реалізації громадянами прав на участь у місцевому самоврядуванні України [Електронний ресурс] / Т. А. Кравченко. – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-02\(14\)/22.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-02(14)/22.pdf)
7. Партиципаторний бюджет – 2015: перший український досвід 4 міст [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://urbanua.org/dosvid/ukrayinski-pryklady/184>
8. Писаренко В. П. Впровадження партиципативного бюджету / В. П. Писаренко // Вісн. ПДАА. – 2016. – № 1–2. – С. 51–54.
9. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
10. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації [Електронний ресурс] / С. Сіденко. – Режим доступу : <http://www.kneu.kiev.ua>
11. 92 проекти подали полтавці для участі в програмі “Бюджет участі” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada-poltava.gov.ua/news/32880941>
12. Participatory budgeting Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.participatorybudgeting.org/about-participatory-budgeting/where-has-it-worked>
13. Participatory Budgeting: Kate-Stuttgart e. V. (2006): Learning Community. Local Agenda 21 & Participatory Budgeting.
14. 72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.internationalbudget.org>

References

1. Belets Zh. A. (2016) “Participatory budgeting as an innovative democratic instrument for citizen participation in the management of territorial communities”, *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia* [Online], vol. 1, available at: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/19.pdf. (Accessed 30 May 2016).
2. Platform for urban development (2016), “Participation budget: history and Polish experience” available at: <http://urbanua.org/dosvid/zakordonni-pryklady/141> (Accessed 10 October 2016).
3. Vasyli'ieva N.V. (2016), “Involvement of the public in Ukrainian cities (for example, participation budget)”, *Publichne uriaduvannia*, vol. 4 (5), pp.123-131.
4. Wikipedia (2016), “The party’s budget”, available at: <https://uk.wikipedia.org> (Accessed 24 August 2016).
5. International non-governmental organization of the Council of Europe (2009), “The Code of Best Practices for Public Participation in Decision-making”, available at: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/> (Accessed 12 October 2016).
6. Kravchenko T.A. (2015) “Innovative tools for citizens’ rights to participate in local self-government of Ukraine”, *Zbirnyk derzhavnoho rehional'noho instytutu derzhavnoho upravlinnia*, vol. 02(14)/, available at: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-02\(14\)/22.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-02(14)/22.pdf) (Accessed 26 August 2016).
7. Platform for urban development (2015), “Participatory budget - 2015: the first Ukrainian experience of 4 cities”, available at: <http://urbanua.org/dosvid/ukrayinski-pryklady/184> (Accessed 12 October 2016).
8. Pysarenko V. P. (2016), “Implementation of the participative budget”, *Visnyk Poltav's'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 1–2, pp. 51–54.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine “About local government in Ukraine”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
10. Sidenko S.(2014), “Socio-economic dimension of modern globalization”, *Hlobal'na ekonomika: vytyky, rushijni syly i dynamika*, , vol. 1, available at: <http://www.kneu.kiev.ua> (Accessed 18 October 2016).
11. The official site of Poltava City Council (2017), “92 projects were submitted by Poltava to participate in the “Participation Budget” program”, available at: <http://www.rada-poltava.gov.ua/news/32880941> (Accessed 24 August 2016).
12. The Participatory Budgeting Project (2016), “Participatory Budgeting is a democratic process in which community members directly decide how to spend part of a public budget”, available at: <http://www.participatorybudgeting.org/about-participatory-budgeting/where-has-it-worked> (Accessed 24 August 2016).
13. Learning Community (2006), “Participatory Budgeting”, available at: <https://the Hagueacademy.com/blog/2017/03/fiscal-decentralisation> (Accessed 18 October 2016).
14. Worldurbancampaign (2010), “72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting”, available at: <https://unhabitat.org/books/>